IL-BELT BELAND

No. 1 — LEHEN IL-PARROĊĊA TAŻ-ŻEJTUN — NOV. 1969

Maħruġ mill-Għaqda għall-Istorja, Żetun

EDITORJAL

IL-ĦSIEB U X-XEWQA TAGĦNA

Kien jixraq li raħal, jew aħjar belt, qadima bħaż-Żejtun ukoll ikollu l-perjodiku tiegħu, sabiex iwassal liż-Żwieten kollha dak it-tagħrif dwar il-parroċċa kbira tagħna, kif ukoll sabiex huma ikollhom il-ġurnal tagħhom biex fih isemmgħu leħenhom u jitolbu jeddijiethom u jagħmlu wkoll proposti.

Għalhekk sa mill-bidu tat-twaqqif tagħha, l-GĦAQDA GĦALL-ISTORJA tar-Raħal tagħna, iddeċidiet li toħroġ dan il-perjodiku, u wara ħafna taħbit u ntoppi rnexxielna naslu għalbiex nagħtu d-dawl lill-ewwel ħarġa, li kif inhu xieraq ħallejniha għax-xahar ta' Novembru, ix-xahar tal-festa tal-padruna tagħna Santa Katarina.

L-issuktar tal-ħruġ ta' dan il-ġurnal jiddependi mil-lum 'il quddiem mill-poplu żejtuni. Jekk aħna nsibu l-għajnuna kemm morali kif ukoll materjali, dan il-ġurnal jibqa' joħroġ regularment. Għalhekk aħna nistennew li kull familja tixtri kopja, li ditti u neguzjanti fiż-Żejtun jibgħatulna reklami, u li l-qarrejja ma jonqsux mhux biss li jibgħatu suġġerimenti, u kitba biex tiġi ppublikata, iżda wkoll l-ilmenti u t-talbiet tagħhom għall-ġid u ġieħ tal-parroċċa tagħna.

Is-soċjetajiet u każini huma mitlubin sabiex jagħtuna t-tagħrif kollu dwar l-attivitajiet tagħhom ta' matul is-sena u aħna nippublikawhom bil-pjaċir kollu.

Ma hemmx għalfejn inżidu li l-mexxejja ta' din il-publikazzjoni jridu jżommuha ħielsa minn irbit politiku-parteġġjan, u għalhekk ebda kitba li tgħin jew tikkritika partit jew prinċipji politiċi ma jiġu aċċettati. Għall-istess raġunijiet aħna nżommu barra mill-paġni tagħna attakki jew kritika persunali kontra dan jew dak. Kritika kostruttiva dwar x'qed isir jew x'għandu jsir fil-parroċċa tiġi ppublikata bil-pjaċir kollu, iżda min jikteb għandu jkun prattiku u juża lingwaġġ xieraq u aċċettabbli.

Bil-quddiem nizżi ħajr lil dawk kollha li bi ħsiebhom igħinuna biex dan il-perjodiku jkun ta' ġieħ għall-BELT BELAND.

PROGRAMM TAL-FESTA

FESTI TA' ĠEWWA

Il-Ħadd, 16 ta' Novembru, fil-11.00 a.m. Ħruġ tal-vara minn niċċa.

L-Erbgħa, 19 ta' Novembru, l-Ewwel Jum tat-Tridu, fil-5.00 p.m. Vespri, Quddiesa Kantata, Innu, Antifona, Ċelebrazzjoni Ewkaristika u Barka Sagramentali. Jippriedka l-W.R. Kan. Ġorġ Abela. Jiffunzjona Dun J. Abela.

Il-Ħamis, 20 ta' Novembru, it-Tieni Jum tat-Tridu, fil-5.00 p.m. Kollox bħal jum ta' qabel. Jiffunzjona Dun A. Zammit.

Il-Ġimgħa, 21 ta' Novembru, l-Aħħar Jum tat-Tridu, fil-5.00 p.m. Kollox bħal jum ta' qabel. Jiffunzjona Dun S. Mifsud.

Is-Sibt, 22 ta' Novembru, Lejliet il-Festa, fis-7.00 a.m. Quddiesa Kantata mir-Rev. Remigio Saliba, Te Deum u Antifona. Fil-5.00 p.m. Traslazzjoni Solenni mill-E.T. Mons. Emanuele Gerada, Isqof Koadjutur u Awżiljarju ta' Malta. Primi Vespri Solenni, Kunpieta, Ċelebrazzjoni Ewkaristika u Barka Sagramentali.

Il-Ħadd, 23 ta' Novembru, Jum il-Festa, fl-4.00 Quddiesa Parrokkjali bl-Omelija mill-W.R. Pant. Orland, Arċipriet tal-Parroċċa. Quddies Lett bl-Omelija fil-4.45 a.m., 5.30 a.m., u s-6.15 a.m. Fis-7.00 a.m. Konċelebrazzjoni mal-E.T. Mons. Emanuele Galea, Vig. Ġen. Fit-8.00 a.m. Konċelebrazzjoni mal-E.T. Mons. E. Gerada. Fid-9.30 a.m. Quddiesa Kantata Solenni bil-Paniġirku mill-E.T. Mons. Em. Galea. Quddiesa Letta malli tispiċċa l-Quddiesa Kantata. Fl-4.00 p.m. Sekondi Vespri, Solenni, Kumpieta u Purċissjoni Solenni. F'Jum il-Festa jiffunzjona r-Rev. J. Mercieca, Viċi-Parroku. Il-mużika tat-Tridu u l-Festa tkun diretta mis-Surmast Frankie Diacono.

Il-Ġimgħa u s-Sibt, fil-għodu u fil-għaxija, jkun hemm konfessuri barranin għall-Qrar. Kulħadd hu mħeġġeġ li jersaq għall-Qrar u t-Tqarbin.

FESTI TA' BARRA

Il-Ħadd, 16 ta' Novembru, ħruq ta' kaxxa Infernali miġbura mis-Sur Johnny Pace, waqt il-ħruġ tal-vara minn niċċa.

Il-Ġimgħa, 21 ta' Novembru, fis-7.30 p.m. Marċi mill-Banda Beland.

Is-Sibt, 22 ta' Novembru, ħruq ta' Kaxxa Infernali miġbura mis-Sur John Abela, wara t-Te Deum. Ħruq ta' Kaxxa Infernali miġbura mis-Sur John Abela, waqt it-Traslazzjoni. Fis-7.30 p.m. Marċi u programmi mill-Beland Band u Zejtun Band. "Innu lil Santa Katarina" mill-Banda Beland; jieħu sehem il-Kor tal-iskola tal-Bniet, Żejtun, taħt id-direzzjoni ta' Miss F. Galea. Fl-10.30 p.m. Logħob tan-Nar fi Pjazza Britannja.

In-nar tat-Tridu u l-murtali ta' qabel il-Logħob tan-Nar ta' lejliet il-Festa ħa ħsiebhom is-Sur Peter Buttigieg.

Il-Ħadd, 23 ta' Novembru, fis-1.00 p.m. Marċi mill-Banda Beland mat-toroq prinċipali taż-Żetjun. Mill-4.30 p.m. 'il quddiem, marċi u programmi mill-baned Santa Katarina, Żurrieq; Santa Marija, Għaxaq; San Ġużepp, Għaxaq; u 12th May, Żebbuġ. Ħruq ta' Kaxxa Infernali, miġbura

● jissokta f'paġna 6

KATARINA, DOROTEA, IPAZJA, VALERJA . . . ?

minn Dun Joe Abela

Dun Joe Abela, B.A. (Hons.) Lic.D., H.E.L., wara li ħa l-quddiesa fl-1956. mar Ruma bi scholarship ta' l-Università ta' Malta fejn għamel tlett snin jispeċjalizza fl-Istorja tal-Knisja, għalhekk inħossu li Dun Joe fil-kitba ta' hawn taħt qed iħaddem it-taħriġ li kellu f'Ruma:

Mill-publikazzjoni tal-Kalendarju Universali l-Ġdid 'l hawn qrajna ħafna kitba u smajna bosta għajdut dwar Santa Katarina. il-patruna tal-parroċċa tagħna. Kienet ħaġa naturali li aħna ż-Żwieten ninteressaw ruħna, aktar minn ħaddieħor, f'dan is-suġġett li hu tant għal qalbna. L-aħbar li l-festa ta' Santa Katarina ma tibqgħax aktar ċelebrata mal-knisja kollha ħasdet lil bosta, għalkemm mhux lil kulħadd u ddisappuntat lil ħafna. Issa li għaddew xhur minn din l-aħbar nistgħu niġġudikaw il-kwistjoni b'akbar kalma, u forsi bi ftit anqas preġudizzju. Lili, mhux biss bħala Żejtuni, iżda wkoll bħala saċerdot li għandu għal qalbu l-Istorja tal-Knisja, dan is-suġġett inħossu jolqotni ħafna mill-viċin. Għalhekk inħoss li hu dmir tiegħi li nesprimi l-opinjoni tiegħi fuq suġġett hekk delikat, għalkemm naf li mhux bil-fors dak kollu li għandu x'ingħid sejjer jogħoġob lil kulħadd. B'daqshekk ma jkun ġara xejn, illum hu żmien ta' libertà fl-espressjoni ta' l-opinjoni u għalhekk jeħtiġilna nitgħallmu darba għal dejjer nirrispettaw l-opinjoni ta' ħaddieħor. Jiena nistma wkoll lil dawk li ma jaqblux miegħi, bashta nara fihom intenzjoni retta. Hadd ma għandu d-don ta' l-infallibbiltà fl-istudji storiċi.

DIN XI ĦAĠA ĠDIDA?

Id-dubji dwar Santa Katarina ta' Lixandra u qaddisin oħra ma humiex xi ħaġa ġdida fi ħdan il-Knisja. Kienu jeżistu mijiet ta' snin ilu fi żmien San Roberto Bellarmino meta l-Papa San Piju V (1566-72) ordna reviżjoni tal-Brevjar Ruman u tal-Messal. Dawn id-dubji ppersistew fost l-istudjużi ta' l-Istorja tal-Knisja u tal-Hajjiet tal-Qaddisin. Hawn jiġu waħidhom il-mistoqsijiet: **"Għala l-Knisja qatt qabel ma qalet xejn?" "Allura dawk li għamlu lil Santa Katarina qaddisa ma kienux jafu x'inhuma jagħmlu?" "U l-papa Ġwanni XXII li fis-seklu XIV xerred ħafna d-devozzjoni lejn din il-qaddisa ma kienx papa bħal tal-lum?" "Fuq kollox ma kienx Piju V innifsu li għażel lil Santa Katarina bħala patruna ta' l-istudji filosofiċi?"**

GĦALIEX IL-KNISJA MA TKELLMITX QABEL

Nistqarr li dawn kollha huma diffikultajiet loġiċi kemm jista' jkun, imma jekk wieħed jirrifletti sewwa hu jsib tweġibiet għalihom li huma konvenjenti biżżejjed. Il-Knisja ma tkellmitx qabel, ċar bħal-lum dwar dawn id-dubji, għaliex kienet tħoss li peress li dawn kienu dubji biss, kien aħjar li ma tantx tagħtihom publiċità biex ma tiddisturbax it-twemmin tal-Fidili, li qajla kienu jiddistingwu bejn id-Dommi tal-Fidi, li jekk ma temminx fihom ma ssalvax, u d-dettalji fil-ħajjiet tal-qaddisin li huma dejjem ħaġa sekundarja, u għalhekk is-salvazzjoni ta' ruħna ma tiddependix mit-twemmin jew le fihom. Iżda llum iż-żmenijiet tbiddlu. Qegħdin ngħixu fi żmien ta' studji storiċi u xjentifiċi profondi; u l-Knisja, bir-raġun kollu qed tgħatihom importanza kbira. Il-Knisja tħoss li llum wasal iż-żmien li dawn l-istudji jsiru jafu bihom, jew għall-anqas bir-riżultat tagħhom, il-Fidili kollha.

IL-KANONIZZAZZJONI TAL-QADDISIN

Interessanti ħafna wkoll id-diffikultà dwar kif Santa Katarina ġiet dikjarata qaddisa. Nixtieqŭ nagħmluha ċara mill-bidu li Santa Katarina, bħal biċċa l-kbira tal-qaddisin ta' żmienha, qatt ma ġiet dikjarata qaddisa bil-metodu ta' kanonizzazzjoni kif nafuh illum. Ingħidu li Santa Katarina ħadet il-martirju fil-bidu tas-seklu IV. Dak iż-żmien il-qaddisin ma kienux jiġu kannonizzati bħal qaddisin ta' żmienna. Pjuttost il-qaddisin kienu jkunu nies li għexu ħajja qaddisa, u forsi wkoll ħadu l-martirju, u wara mewthom, in-nies li kienu jafuhom f'ħajjithom, kienu jibdew iqimuhom u hekk kienet tibda devozzjoni lejhom. Fl-ewwel snin din id-devozzjoni kienet tkun limitata għall-belt fejn huma għexu, imbagħad l-Insara kienu ma' tul is-snin iferrxu din id-devozzjoni mal-pajjiż kollu. Hekk l-ismijiet ta' dawn il-qaddisin kienu l-ewwel jidhru fil-Kalendarju Lokali, u wara ħafna snin imbagħad kienu jidħlu fil-Kalendarju Ruman, u Ruma imbagħad kienet bosta drabi testendi l-festa tagħhom mal-Knisja kollha.

Għalhekk jiżbalja bl-ikrah min jipprova jiċħad l-eżistenza ta' Santa Katarina billi jgħid li l-festa tagħha daħlet fil-Kalendarju Ruman fiż-żmenijiet tan-Nofs. L-argument biex ikun validu għandu jirreferi għad-data li fih isimha ġie mdaħħal fil-Kalendarju lokali, imma dan il-Kalendarju diżgrazzjatament ma għadhux jeżisti.

Inkomplu dwar id-diffikultà tal-kanonizzazzjoni. Kien il-papa Urbanu VIII li fis-sena 1634 daħħal fil-Knisja l-proċedura ta' kannonizzazzjoni kif nafuha llum bid-dettalji tagħha dwar provi ta' mirakli u l-bqija. Dan ma jfissirx li qabel ma kienx hemm xi forma ta' kannonizzazzjoni. Nafu, per eżempju, li fis-seklu IV stess fil-każ ta' Vigilius, isqof ta' Trent, Ruma ġiet mitluba biex tgħarfu bħala qaddis. Imma dan kien jista' tgħid każ uniku li nafu bih. Wara naraw il-proċedura tiġi normalizzata billi tneħħew id-difetti u billi Ruma bdiet titlob aktar garanziji ta' qdusija. Fis-seklu XII il-papa Alessandru III ipprojbixxa li xi ħadd jiġi meqjum publikament bħala qaddis ukoll jekk ikun magħruf għal mirakli tiegħu, jekk qabel ma jkunx hemm l-approvazzjoni tal-Knisja ta'

Ruma. U kellhom igħaddu mijiet ta' snin biex waslu għall-proċedura stabbilita minn Urbanu VIII. Imkien ma nsibu li l-qaddisa tagħna ġiet kannonizzata b'xi waħda minn dawn il-proċeduri formali tal-knisja. Ruma sempliċement aċċettat id-devozzjoni lejha fiż-żmenijiet tan-nofs u mbagħad xerditha hi stess.

DETTALJI MILL-HAJJA TAL-QADDISA

Ma kienux żgħar id-diffikultajiet li sabu ma' wiċċhom dwar Santa Katarina dawk li ħarġu l-Kalendarju l-Ġdid din is-sena. Kellhom quddiemhom l-istudji ta' l-istoriċi tal-Knisja li stqarru li ma sabu ebda dokument antik biżżejjed, la fil-letteratura u lanqas fil-liturġija ta' l-ewwel żmenijiet insara, li jsemmu lil Santa Katarina ta' Lixandra. Fil-fatt isimha stess hu grieg li jfisser **"Il-Waħda Pura"**, diġà kelma deskrittiva li ġej mill-ilsien donnu jidher li isimha ġie vvintat biex jaqbel mal-ħajja tagħha! Hawn hu mportanti ħafna li niddistingwu bejn l-eżistenza tagħha u d-dettalji fil-ħajja tagħha. Dwar dawn ta' l-aħħar il-Kalendarju l-Ġdid issa għamilha ċar li huma leġġendi u għalhekk nagħmlu ħażin jekk aħna nibqgħu nsemmuhom. Sa qabel il-pubblikazzjoni tal-Kalendarju kellna kull dritt li nsemmuhom għaliex ma kienux għadhom ġew miċħuda, anzi l-qassisin kienu għadhom jaqrawhom fl-Uffizzju ta' Santa Katarina nhar il-25 ta' Novembru. Iżda issa s-sitwazzjoni tbiddlet għal kollox u għalhekk nuru maturità u ntelliġenza jekk aħna ninsewhom għal kollox.

L-EŻISTENZA TAL-QADDISA U DOKUMENTI

Il-problema dwar l-eżistenza tal-qaddisa tagħna m'hix daqshekk ħafifa. Eżistiet jew le Santa Katarina? Din hi l-kwistjoni fundamentali.

L-istoriċi wara ħafna studju ma waslux għal konklużjoni li hi ma teżistix, għalkemm minn naħa l-oħra hemm bżonn nistqarru, biex inkunu sinċieri, li l-anqas ma waslu għal konklużżjoni li hi eżistiet. Għalhekk qrajna fil-Kalendarju l-Ġdid paġna 69, fejn jitkellem dwar il-qaddisin imneħħija mill-Kalendarju Universali u li fosthom hemm Santa Katarina, dawn il-kelmiet: "Għalkemm ma tistgħax tgħid li dawn il-qaddisin ma eżistewx l-istudjużi tal-ħajja tal-qaddisin ma jistgħux jispjegaw il-bażi storika talqima tagħhom." L-istoriċi ma kkonvinċewx ruħhom dwar l-eżistenza ta' persuna jekk ma jkollhomx provi ċari biżżejjed u ġeneralment jirrekjiedu dokumenti ta' min jorbot fuqhom miktuba fiż-żmien il-persuna li jkunu qed jistudjaw fuqha, jew għall-anqas ta' ftit żmien wara. X'ġara fil-każ ta' Santa Katarina li skond ma jgħidulna mietet għal ħabta tas-sena 305? Għandna żewġ ġrajjiet ewlenin li jitkellmu fuq il-ħajja tagħha: dawn huma il-"CONVERSIO" u l-"PASSIO" imma t-tnejn inkitbu mijiet ta' snin wara l-305. Il-"Conversio" tkellimna dwar in-nisel ta' Katarina u l-għerusija mistika tagħha ma' Ġesù. Il-"Passio" tagħtina aktar dettalji fuq il-ħajja li ma hemmx għalfejn nirrepetuhom, għaliex aħna ż-żwieten nafuhom sewwa. Hi l-"Passio" li tkellimna dwar il-martirju tagħha. Skond xi studjużi l-"Passio" fir-redazjoni griega tasal sas-seklu VI; aktar kmieni minn hekk ma jwasslunhiex. Il-provi l-oħra kollha li ġew f'idejna jgħoddu minn wara s-seklu VI. Hekk per eżempju, ftit wara l-gwerra instabet pittura f'San Lorenzo in Verano, Ruma, fejn Santa Katarina tidher viċin lejn it-tron tal-Madonna. Imma din il-pittura aktarx li saret fis-seklu VIII, fi żmien meta l-patrijiet ġiebu d-devozzjoni lejha fl-Ewropa mill-Orjent. L-Imperatur Ġustinjanu kien bena knisja fuq il-għolja tas-Sinaj għal ħabta tas-seklu VI, iżda mhux la kemm tistabbilixxi meta bdiet il-qima f'din il-knisja lejn Santa Katarina. Ma jistgħax ikun li noqgħodu nsemmu wieħed wieħed id-dokumenti li jitkellmu fuq Santa Katarina wara s-seklu IX, għax tant huma numerużi li bilkemm issib tarf tagħhom. Fiż-żmenijiet tan-Nofs id-devozzjoni lejn il-qaddisa xterdet ma' l-Ewropa kollha. Imma dawn il-provi fihom infushom ma għandhomx valur speċjali jekk mhux biex jinfurzaw il-valur tat-tradizzjoni. Għaliex biex nimlew il-vojt ta' aktar minn mitejn sena bejn il-305 u meta nkiteb il-"Passio" ikollna noqgħodu fuq it-tradizzjoni.

DIFFIKULTA' EWLENIJA

Hawn qegħda d-diffikultà prinċipali. Għaliex qaddisa li fiż-żmenijiet tan-nofs kienet hekk magħrufa għal aktar minn mitejn sena ma ssemmietx?

Huwa kollu għal xejn li noqgħodu nittamaw li xi darba jinkixef xi dokument li jimlielna dan il-vojt li ħallitilna l-istorja; il-mirakli ma jsirux kif ġieb u laħaq! Dak li ma sarx fis-snin l-imgħoddija bil-mod ferm li jsir issa, speċjalment meta wieħed jiftakar minn liema taqlib għaddew il-postijiet konnessi ma' Santa Katarina, taqlib li dam sejjer mijiet ta' snin u ġieb miegħu ħerba enormi.

IL-VALUR TAT-TRADIZZJONI

Ingħaddu mela għat-tradizzjoni. Nibdew billi ngħidu li t-tradizzjoni għandha wkoll il-valur tagħha, għalkemm s'intendi dawna ma humiex kbar daqs id-dokumenti. Alla ħares kellna nneħħu kull ħaġa mibnija fuq it-tradizzjoni, għax allura jkollna ninsew għal kollox ħafna affarijiet li l-lum huma bosta għeżież għalina. Ġie argumentat dan l-aħħar li bilfors kienet diġà teżisti qalb l-insara t-tradizzjoni dwar il-ħajja ta' Santa Katarina qabel il-kitba tal-"Passio" għaliex kieku ma kienux sejrin l-insara jemmnu mill-ewwel dak li nkiteb fil-"Passio". Ma ninsewx li bosta mill-leġġendi dwar ħajjitha ma jidhrux fil-"Passio".

VERĠNI U MARTRI

Jekk aħna nqallbu d-dokumenti li għandna fuq il-persekuzzjoni li saret minn Massiminu fl-Eġittu fi żmien Katarina naraw li tradizzjoni bħal din faċilment kienet ibbażata fuq ir-realtà. Waħda mill-aqwa nixxigħat li għandna għall-istorja ta' din il-persekuzzjoni, kien isqof fil-Palestina, ftit bogħod mill-Lixandra, u saħansitra għadda żmien minn ħajtu f'ħabs eġizzjan, u kiteb numru ta' kotba ta' valur kbir. Lilna jinteresana l-aktar il-ktieb tiegħu "L-Istorja tal-Knisja". Bosta ġa rreferew għal dak il-pass magħruf fejn Ewsebju jiddeskrivi, mingħajr ma jagħti isimha, waħda magħrufa għall-ġid, familja, tagħlim u modestja tagħha, li għaliex ma kkuntentatx lil Massiminu, dan ikkastigaha. Il-magħruf kittieb Baronius ried igħid li din kienet Santa Katarina. Id-diffikultà għalija qegħda li din il-waħda ġiet eżiljata bħala kastig. Ewsebju ma jgħidx li ġiet martirizzata. L-istudjuż Dufimus ried jidentifikaha ma' Santa Dorotea, li l-festa tagħha taħbat fis-6 ta' Frar. Imma lilna jidhrilna li hemm l-istess diffikultà għax l-istorja ta' Santa Dorotea titkellem ukoll dwar il-martirju tal-qaddisa! Barra minn hekk Ewsebju ma jsemmix il-mod tal-martirju kif naqrawh fil-ħajja ta' Santa Dorotea. Jekk allura l-qaddisa msemmija minn Ewsebju ma kenitx Katarina l-anqas ma kienet Dorotea, kif irid igħid Dufinus. Kien hemm oħrajn li waslu biex jaraw fil-ħajja ta' Santa Katarina lil ċertu mara filosofa Ipazja, li ġiet maqtula mill-Insara fis-sena 415. Imma aħna nafu li Ipazja mietet pagana u mhux nisranija. Interessanti ħafna hi l-ħajja ta' Valerija bint Djoklezjanu, proprju għaliex ħajjitha taqbel ħafna, għalkemm mhux f'kollox, ma' dik ta' Santa Katarina. Kienet bint imperatur li nafu li kien favur l-insara, għall-anqas għal xi żmien. Meta miet żewġha marret l-Eġittu għax ħasbet li hemm il-virtù tagħha tkun aktar salva. Massiminu ried jiżżewwigħa, iżda hi ma reditx u għalhekk eżiljaha. Fl-aħħar ħadet il-mewt biex tiddefendi l-virtù tagħha. Il-ħajja tagħha ddeskriviha sewwa Lattanzju fil-ktieb "Dwar il-Mewt tal-Persekuturi" Kienet din li dwarha tkellem Ewsebju? Inbniet fuqha il-ħajja ta' Santa Katarina? Jekk kien hekk għaliex ma ħallewx isimha Valerja?

● jissokta f'paġna 6

TIFHIR LIL PADRUNA TAL-PARROCCA

Bħalma ż-Żejtun kien l-ewwel lokal li beda jdoqq il-Banda fil-festa li għad baqa' l-għajdud ta' "Santa Katerina zinn, zinn, zinn," kien ukoll fiż-Żejtun li beda jitkanta INNU f'ġieh il-padruna akkompanjat mill-Banda. Dak iż-żmien kienet il-moda li l-kant ikun bit-taljan. Il-Banda BELAND kienet l-ewwel li ħarġet b'dan il-ħsieb u talbet lil poeta Dun Mikiel Cassar biex jiktbilha INNU li ġie mmużikat mill-magħruf kompożitur Karlu Diacono.

Xi snin wara l-Orkestra "SANTA KATARINA" li bdiet tesegwixxi programmi fil-pjazza talbet lill-Onor. Avukat Karm Mifsud Bonici biex jikt bilha INNU wkoll. Dan ġie bħal l-ieħor mużikat minn Diacono. Qed inġibu hawn taħt iż-żewġ inni jiet:

INNO

Dei sacri ministri al grave concerto
Si sposan le preci del popol redento.
E' giorno di festa. E' giorno di gioia,
Via fugga la noia e taccia il sospir.

Tu invitta Eroina, Tu Gemma preziosa
Del Verbo increato castissima Sposa,
Tu gloria, ornamento dell'alma Sione,
Sei dolce cagione del nostro gioir.

Ma ohime! quante angosce, oh quanti martori
Costar di tua gloria i fulgidi allori!
Lusinghe e minacce, dolose proteste,
Come altre tempeste turbare il tuo cor.

D'un empio Tiranno gli sdegni, i contrasti;
Del carcer l'orrore, l'inedia provasti,
Di ruote ferrate, di verghe e catene
T'assalser le pene, T'assalse il dolor.

Pur forte e costante nel saggio consiglio
Al Ciel sempre immoto tenesti il tuo ciglio;
Del Prence sprezzasti i rabidi accenti,
Sprezzasti i tormenti che morte a Te dier.

Or gode l'eteree delizie dell'alma;
Di tua gran vittoria raccogli la palma,
Esulta! che il Nume nel Ciel or ti dona
L'aurata corona, lo scettre d'imper.

5-11-1898. Dun Mikiel Cassar

INNU — "SANTA KATERINA"

O Santa Verginella
fior rosso di martirio,
O bianca colombella
in estasi d'amore.
a Te gli spirti ardenti
di noi, tuoi figli innalzansi
coi fervidi concenti
del nostro amante cor.

O Santa Verginella
fior rosso di martirio,
a Te gli spirti ardenti
di noi, tuoi figli innalzansi
coi fervidi concenti
del nostro amante cor.

Solo di Cristo forte
gli empi sofi confondere

E il capo pieghi docile
al colpo de l'acciar.

O Santa Verginella
fior rosso di martirio,
O bianca colombella
in estasi d'amor.
a Te gli spirti ardenti
di noi, tuoi figli innalzansi
coi fervidi concenti
del nostro amante cor.

Con le palme e lauri
dai ciel le torme angeliche
a Te festante scendono
seco a rapir Ti su.

E com le palme e lauri
dai ciel le torme angeliche

A Te festante scendono
seco a rapir Ti su.

DR. C. Mifsud Bonnici.

Kif ġa għidna dan il-ġurnal qed jiġi ppublikat mill-GHAQDA GHALL-ISTORJA, ŻEJTUN. L-uffiċċju Editorjali hu f'Nru. 33 Pjazza Gregorju Bonnici, Żejtun, fejn għandhom jintbagħtu l-artikoli, avviżi, u kull tagħrif li l-qarrejja jixtiequ li jiġu ppublikati. Nieħdu pjaċir inħabbru l-għerusija, iż-żwiġijiet, u t-twelidijiet fiż-Żejtun.

Fi ftit kliem dan hu ġurnal taż-Żwieten, miż-Żwieten u għaż-Żwieten. Id-direzzjoni tieħu pjaċir tara li kulħadd jagħmel użu minnu.

Kull min hu nteressat fl-istorja taż-Żejtun u l-ħarsien ta' dak li hu antik, storiku jew artistiku, hu mistieden li jixxierek fil-GHAQDA GHALL - ISTORJA, Żejtun. Hlas ħames xelini fis-sena. Inkiteb għand is-Segretarju: Is-Sur Charlie Debono, Triq Sant'Anġlu, Żejtun.

MONUMENT STORIKU ĠOŻ-Żejtun "IL-KNISJA L-QADIMA TA' SAN GIRGOR"

minn W.R. ZAHRA

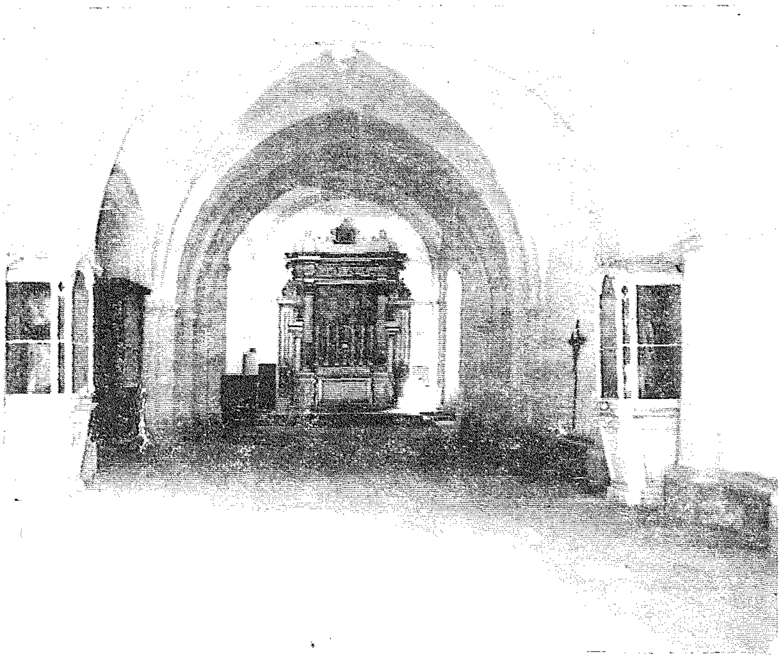

Kull raħal u kull belt ġo Malta u Għawdex jiftaħru b'xi bini kbir, qadim jew storiku li jinstab fid-distrett tagħhom.

Aħna ż-Żwieten għandna wieħed mill-akbar monumenti storiċi tal-gżira u ftit jew xejn tismagħna niftaħru bih. Tant żammejna lura u moħbija din il-ġawhra storika tagħna li l-gwidi turistiċi li qed joħorġu bl-irfus, mank isemmuha, u qatt ma tara **"żjara lil San Girgor"** imniżżla **fit-tours** organizzati mill-Aġenzji Turistiċi Maltin.

Sa ċertu pont it-tort hu tagħna ż-Żwieten!

San Girgor hu hekk qadim li ħadd ma jaf sewwa meta nbniet l-ewwel knisja f'dan il-lokal.

Bħalma kulħadd jaf il-knisja, għalkemm magħrufa bħala San Girgor hi dedikata lil **Santa Katerina ta' Lixandra.**

Nafu li din il-ħara kieħet ġa magħrufa bħala ta' Santa Katerina minn qabel is-sena 1090, meta l-Konti Ruġġieru li keċċa l-Għarab minn gżiritna, bena mill-ġdid il-katidral ta' l-Imdina, u waqqaf id-dinjitarji tiegħu, fosthom il-Kantur. Lil dan il-Kantur, il-konti tah bħala patrimonju **"il-prebenda ta' Santa Katerina"** li kienet tikkonsisti f'artijiet fl-inħawi ta' San Girgor fiż-Żejtun.

La darba din l-art kienet magħrufa bħala **Santa Katerina,** hu fatt li fiha kien hemm jew niċċa jew kappella ta' din il-qaddisa. In-niċeċ tal-qaddisin huma ħaġa wisq aktar **moderna** mill-knejjes jew kappelli, u għalhekk għandna għax nikkonkludu li ladarba iż-Żejtun kien magħruf sa minn qabel l-1090 bħala **"l-art ta' Santa Katerina"**, kien hemm knisja, żgħira kemm kienet żgħira, dedikata lil din il-qaddisa.

Il-Knisja li naraw illum nafu li kienet teżisti żgur fl-1436 meta saret parroċċa, u li fl-1492 it-tieni kappillan Baldu Zullu (Guliermu) sewwa jew bena mill-ġdida il-koppla, bħalma tgħid l-iskrizzjoni li hemm fiha minn ġewwa. Dan il-kappillan dam missena 1492 sas-sena 1502.

Il-Legat Apostoliku Mons. Duzzina fil-vista pastorali tiegħu fl-1575 sab il-knisja kbira bħalma hi llum, u jiddeskriviha fit-tul. Naqraw ukoll li magħha kien hemm kappella dedikata lill-appostli San Mark u San Ġakbu, proprjetà tal-familja tan-nobbli Ugo Bonnici u li llum ma għadhiex teżisti, għalkemm fil-korsija minn ġewwa wieħed għadu jista' jara l-arkata ta' stil gotiku li kienet tgħati għaliha.

Naqraw ukoll illi s-soqfa tal-kappelluni ġew mibnija mill-ġdid fis-snin 1593 u 1603 aktarx wara li kienu sofrew ħsarat kbar mill-furbani kull darba li kienu jinżlu fuq xtutna u jaslu saż-Żejtun.

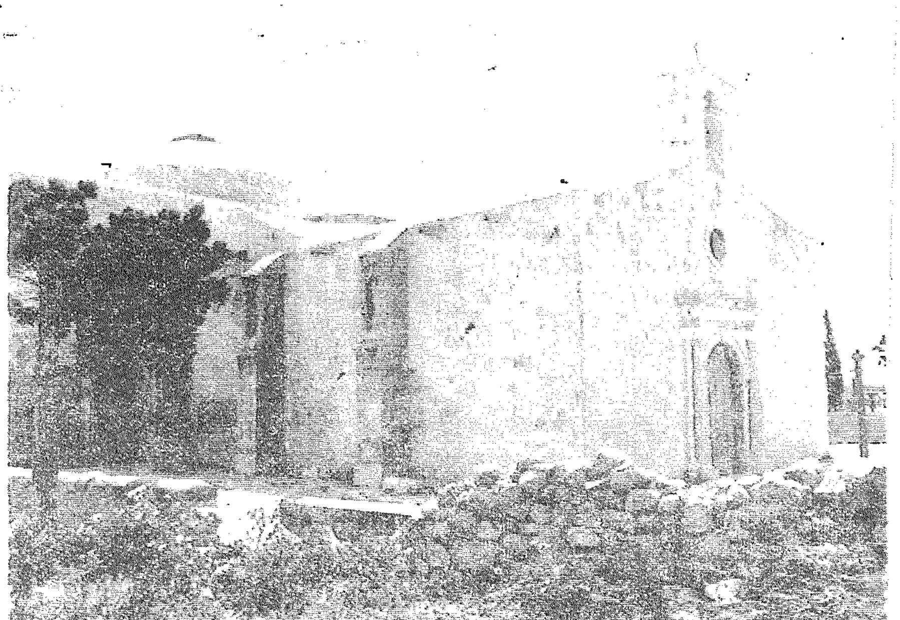

Il-Knisja hi unika ġo Malta, għaliex hi l-akbar waħda li baqa' ta' li-stil sikulo-norman. Jidher li l-knisja ġiet restawrata kemm-il darba u għalhekk kemm minn barra kif ukoll minn ġewwa naraw kemm l-istil mħallat wieħed ma' l-ieħor. Iżda l-kapu-mastri antiki tagħna kienu hekk tas-sengħa li kienu kapaċi jħalltu stil ma' ieħor b'ċerta armonija ma tistgħax ma tammirax dan it-taħlit hekk armonjuż. Naraw li minn ġewwa San Girgor fih dawn l-istili: Sikulo-Norman, Gotiku, Romanesk u saħansitra Barokk, waqt li l-bieb ewlieni hu ta' stil purament klassiku iżda li jintona ħafna malfaċċata lixxa tal-Knisja.

Dan l-aħħar waqt tiftix li konna qed nagħmlu fil-knisja, skoprejna paviment li jinstab xi pied u nofs aktar fil-fond mill-paviment preżenti. Dan jikkonferma li qabel il-knisja tal-lum kien hem waħda aktar qadima u li kienet aktar fil-baxx mill-preżenti.

Fuq iz-zuntier quddiem il-knisja naraw qalb l-iċċangjar ġebel kbir li jagħtina x'naħsbu li hu minn fdalijiet jekk mhux neolitiċi, għall-anqas ta' żmien ir-rumani. Hu fatt li ftit 'il bogħod, ħdejn l-iskola l-ġdida nsabu fdalijiet ta' torri u raħal ruman. Ġo l-istess ċimiterju ta' Santu Rokku qabel il-gwerra kien instab ħafna fuħħar ta' żminijiet rumani jew aktar qodma.

Meta wieħed jikkunsidra li San Girgor qiegħed fuq għolja li tgħasses id-daħliet ta' Wied il-Għajn, ir-Ramla, Xrobb il-Għaġin, u Marsaxlokk, bilfors li jasal għall-konklużjoni li dan il-lok kien magħżul bħala ċentru mportanti minn nies tal-qedem.

Bħalma jafu l-biċċa l-kbira tal-qarrejja xi disa' xhur ilu skoprejna ġo San Girgor, il-passaġġi sigrieti bil-fdalijiet ta' xi ħamsin skeletru, li kie-

nu ilhom jissemmew ħafna, iżda li ħadd ma kien jaf sewwa fuqhom. Bħalisa għandna qed nagħmlu studju fuqhom u fuq dak li sibna magħhom, għalhekk wieħed ma għandux igħaġġel li jagħti tagħrif li ma jkunx kkonfermat minn rapporti ta' l-istudjużi ta' l-istorja.

Aħna għamilna tfittix bir-reqqa fil-kurituri, għarbilna fil-veru sens tal-kelma kull traba li kien hemm, ġbarna kull nitfa njama, xaqquf u oġġetti li sibna biex fuqhom isir studju serju, kif għidna. L-għadam stivajnieh ġo rokna fil-kuritur biex kulħadd ikun jista' jarah, dawwalna bl-elettriku l-pasaġġi u għamilna d-daħla faċli għal min irid jidħol.

Fuq kollox sa ħadna magħna f'Londra dak li sibna biex nakkwistaw opinjoni ta' esperti fuqhom, iżda disgrazzjatament ma rnexxilniex, għalkemm ma niskantawx jekk fil-futur naraw lil xi ħadd mill-British Museum jiġi jagħmel studju fuq San Girgor, għax qanqalna l-interess ta' dak li tkellimna miegħu. Ippruvajna wkoll nakkwistaw pariri mill-esperti taljani li hemm f'Tas-Silġ, iżda dawna ma għandhomx x'jaqsmu ma' l-epoka ta' San Girgor.

Iżda bla biża' li niżbaljaw ingħidu li dawn il-passaġġi kienu jservu bħala post fejn l-antenati tagħna kienu jgħassu għal xi żbark ta' l-għadu f'Wied il-Għajn, ir-Ramla jew Marsaxlokk biex imbagħad permezz ta' ħuġġieġa fuq il-bejt jagħtu l-allarm lil Birgu u lill-Imdina.

Il-professur Quentin Hughes, kap tad-dipartiment ta' l-arkitettura fl-Università Rjali ta' Malta jaqbel ma' din il-fehma.

Kontra dak li jridu jgħidu x'uħud, opinjoni ta' tabib hi li l-għadam li sibna qatt ma kien midfun taħt it-trab, ġo xi qabar.

Nittamaw li meta naslu għal ħaġa oħra jkollna aktar tagħrif x'nagħtukom.

(minn paġna 1)

mis-Sur Ġużeppi Curmi, waqt il-ħruġ tal-purċissjoni.

Hruq ta' murtaletti u murtali tal-kulur matul il-purċissjoni, miġbura mis-Sinjuri Ġ. Curmi, John Abela, Ġ. Gauci, Ġ. Caruana u Kons. Abela. Hruq ta' Kaxxa Infernali miġbura mis-Sur John Abela, meta l-purċissjoni tasal fi Pjazza Carlo Diacono.

"Innu lil Santa Katarina", mill-Orkestra Santa Katarina, Żejtun, taħt id-direzzjoni tas-Surmast F. Diacono, fi Pjazza Gregorio Bonnici. Jieħu sehem il-kor tal-Iskola tal-Bniet, Żejtun. Wara l-Orkestra tkompli l-programm. Hruq ta' Kaxxa Infernali tal-Kulur, miġbura mis-Sinjuri Ġ. Gauci, Ġ. Caruana u Kons. Abela, mad-dħul tal-purċissjoni.

Zwieten Ta' Minn Jiftakarhom

minn C.B.

Fid-DIZZJUNARJU BIO-BIBLIOGRAFIKU tas-Sur Rob. Mifsud Bonnici insibu dawn l-ismijiet ta' Żwieten li għamlu ġieh lil pajjiżhom. Qed inġibu biss l-ismijiet tal-mejtin. Dawk tal-ħajjin ħallejnihom barra, biex ma naqbżux lil xi ħadd u bir-raġun kollu jieħu għalih. Nittolbu lill-qarrejja li jagħtuna ħjiel ta' xi oħra li jistħoqqilhom inġibuhom f'ħarġa oħra.

Gregorju Bonnici, li ħareġ il-flus għall-bini tal-knisja, magħruf bħala l-ixheb, u li għalkemm mhux imwieled iż-Żejtun jista' jingħadd bħala żejtuni.

Cachia Antonju 1750-1820 arkitett, bena fortizzi diversi u l-knisja ta' San Duminku tal-Belt.

Cachia Duminku 1700-1790 arkitett ta' l-Ordni biżżejjed li nsemmulu l-bażilka ta' Birkirkara, Kastilja, u t-torri ta' Selmun.

Cachia Mikiel 1760-1839 arkitett ta' diversi bini u fortizzi patrijott qalbieni li mexxa ż-Żwieten kontra l-franċiżi.

Caruana Mikiel 1904-1967 ħaddiem ħabrieki fil-kamp tas-soċjetajiet reliġjużi. Għal bosta snin president nazzjonali tal-Azzjoni Kattolika Maltija. Attenda bosta konferenzi internazzjonali.

Caruana Ġużeppi 1899-1964 Pittur, Ix-xogħlijiet tiegħu jinstabu f'bosta knejjes u djar privati Ewlenin il-knejjes ta' Ħaż-Żabbar, is-Siġġiewi u n-Naxxar.

Cassar Dun Mikiel Poeta u lingwista.

Cassar Pawlu tabib magħruf ħafna.

Diacono Carlo il-magħruf mużiċista u kompożitur.

Farrugia Xandru 1781-1871 Skultur fil-ġebel u l-injam. Għandu bosta statwi f'diversi knejjes. Il-famuż Kristu fil-kolonna taż-Żejtun hu wieħed mill-isbaħ.

Gafà Melkiorre, il-famuż skultur u ħuh **Lorenzo** il-kbir arkitett tal-knejjes maltin, għalkemm jingħaddu bħala minn Hal-Lija, oħrajn isostnu li huma żwieten. Il-kunjom Gafà huwa Żejtuni mija fil-mija.

Galea Anġlu li miet fl-1806, kien Maestro di Cappella.

Gatt Anġlu tal-Knisja tal-Mosta.

Grixti Dun Spir li miet fl-1937, il-fundatur tad-DOMUS.

Zahra Mons. Antoninu li għex fi żmien l-assedju tal-1565. Isqof u missjunarju.

Cachia Abela Mons. Pawlu D.D., prelat u Mons. tal-Vatikan għex bosta snin fl-Italja bħala kappillan tal-familja Colonna.

Cassar Isidor, Tabib u professur fl-Università.

(jissokta f'paġna 7)

SANTA KATERINA L-EŻISTENZA TA'

jissokta minn paġna 3)

XEBBIET VITTMI TA' MASSIMINU

Kemm Ewsebju kif ukoll Lattanzju ddeskrivu bid-dettalji l-persekuzzjoni fl-Eġittu u jsemmu numru ta' xebbiet li ġew martirizzati minn Massiminu għaliex ma riedux itebbgħu l-purità tagħhom. Ewsebju (VIII-XIV) jitkellem hekk dwar dawn in-nisa: "Immexxija mit-tagħlim divin huma ġabu ruħhom bil-kuraġġ bħall-irġiel. Xi wħud għaddew mill-istess tbatijiet bħall-irġiel u qasmu magħhom il-premju tal-kuraġġ; oħrajn meħuda għaddiżunur ippreferew il-mewt milli jitebbgħu bid-dnub . . . Bosta minn dawk li ġew assaltati mill-gvernaturi tal-provinċji, imma għaliex ma riedux iċedu għal relazzjonijiet sesswali, ħadu kull kwalità ta' kastig; huma ġew maħqura u ttorturati sal-mewt." Lattanzju fis-sena 316 jiddeskrivi l-martirju ta' dawn ix-xebbiet Insara fil-kapitlu XXXVIII. Igħidilna kif Massiminu kien jisraq dawn ix-xebbiet minn għand missirijethom u jipprova jtebbgħalhom l-verġnità tagħhom. Lattanzju jasal biex isejjaħ lil Massiminu **"monstru"**. Għax jekk xi waħda kienet tieqaflu kienet tiġi maqtula.

Nistgħu meta għandna dokumenti bħal dawn f'idejna ngħidu li t-tradizzjoni tal-virġnità u martirju ta' Katarina hi mibnija fuq ix-xejn? Meta dawn id-dokumenti qed jippruvawlna mingħajr ebda dubbju li ħafna kienu x-xebbiet vittmi ta' Massiminu, allura Santa Katarina ma setgħetx kienet waħda minnhom? Naf li xi ħadd jista' igħidli: "Allura Santa Katarina hi bħal speċi ta' **"unknown soldier"** u waħda mill-ħafna martirizzati minn Massiminu?" Jista' jkun, imma dejjem tibqa' qaddisa għax anki **l-unknown soldier**, għalkemm ismu mhux magħruf, miet għal art twelidu.

Ma rridx nidħol fil-kwistjoni jekk għandniex jew le nagħmlu l-festa lil Santa Katarina. Din hi kwistjoni ta' l-Awtorità Ekkleżjastika li tiddeċiedi, kif fil-fatt għamlet. Sempliċement ridt nuri li t-tradizzjoni ma hijiex daqshekk inspjegabbli bħalma forsi għall-ewwel tidher. Fuq kollox naf li jiena bħal ħaddieħor nista' niżbalja u għalhekk nirrispetta wkoll l-opinjoni ta' min ma jaqbilx miegħi.

Progress fiż-Żejtun

DJAR GĦALL-POPLU: Wara ħafna talba u pressjoni, wara li l-aħħar ċensiment uriena li l-popolazzjoni fiż-Żejtun naqset f'għaxar snin bi kważi 1000, minħabba n-nuqqas ta' djar, wasalna biex il-gvern jagħti bidu għal bini ta' madwar 230 dar għall-poplu.

Ingħażlet l-art li tiġi bejn il-knisja ta' San Girgor u r-raħal t'Isfel. Naħseb li l-għażla kienet tajba għax l-art tħares lejn Wied il-Għajn u billi mżerżqa, bil-mod il-mod, kull dar mill-bejt tgawdi l-arja tal-baħar.

Għoġobna l-proġett maħdum minn uffiċjali tar-Royal Engineers, li jikkonsisti fi djar separati u mhux fi flats. Il-flats ma humiex popolari fost iż-Żwieten; il-flats joħolqu problemi dwar it-tnaddif ta' l-intrata u taraġ, eċċ u għalhekk aktar ġlied bejn in-nies li jgħammru fihom. Il-flats jitolbu li l-bini jogħla 'l fuq u għalhekk joħroġ mill-istil u l-karattru ta' ma' dwaru. Dak li nixtiequ aħna huwa li d-djar ma jiġux marsusin wisq mal-knisja storika ta' San Girgor, iżda li jitħalla spazju battal ta' wisa' raġunat bejn il-bini l-ġdid u l-knisja, u li din il-wesgħa tiġi mpjantata bis-siġar.

Nittamaw li l-istil tal-bini ta' dawn id-djar ma jkunx modern wisq u li jistona mal-knisja l-qadima; li jintuża ġebel u mhux ħafna konkrit, u li jekk ikun hemm galleriji dawna jkollhom is-saljaturi tal-ġebla u mhux joħorġu donnhom xkaffa tal-konkos, li hi tant kerha, u li ma fiha ebda gost estetiku.

Nistennew ukoll illi qabel ma jibda' l-bini tad-dajr, il-gvern jiftaħ it-toroq, jinvellahom u jgħaddi l-ilma u drenaġġ sabiex meta jsir il-bini ma jkunx hemm tħarbit, toroq bil-ħofor u l-għadajjar, u rimi ta' materjal tal-bini 'l hawn u l'hinn.

Min imur joqgħod f'dawn id-djar għandu jsib it-triq lesta, wietja u d-djar forniti bl-ilma, dawl u drenaġġ.

Wara li ilna nistennew bosta snin jixraq li jkollna xi ħaġa SEWWA! Niżżuhajr lil dawk kollha li ħadmu u stinkaw għal dan il-proġett.

Għarus li jrid Dar.

ŻOMMU DEJJEM IŻ-ŻEJTUN BĦALA L-AKTAR RAĦAL NADIF

Mill-Gnien tal-Kmandant

mix-Xiħ taż-Żejtun

Tafu li fiż-Żetjun kien hawn tijatru ċkejken, iżda sabieħ, li kien bil-palketti u li fih kienu jsiru reċti bil-malti, bit-taljan, operetti u saħansitra l-kummiedja bl-annimali?

Dan it-Tijatru kien jismu FLORA u kien mibni, l-biċċa l-kbira tiegħu bl-injam, fi Triq Sant'Anġlu bieb ma' bieb mad-dar ta' Mons. Isqof Gerada. L-aħħar proprjetarju tat-Tijatru kien Mastr'Anton Cassar li kien joqgħod fil-pjazza tal-knisja fid-dar Nru. 40-41.

Tafu li d-dar fi Triq Santa Katerina, illum proprjetà tas-Sur Jos. Grima kienet QORTI, meta ġoż-Żejtun kellna l-maġistrat u reġistratur regulari?

Tafu li ġo Triq San Ġwann, ir-raħal ta' fuq hemm dar kbira magħrufa bħala tal-**Falkunier.** Il-falkunier kien persuna mportanti ħafna fi żmien il-kavallieri. Il-kavallieri kienu jmorru għall-kaċċa permezz tal-falkun, speċi ta' seqer li kien ikun imgħallem itir wara t-tajr jaqbdu u jieħdu lil sidu. Il-falkunier kien dak il-fizzjal li jieħu ħsieb il-falkuni. Irewwimhom għall-kaċċa, jitmagħhom u igħin lill-kavallieri u lin-nobbli waqt il-kaċċa.

Id-dar tiegħu kienet tkun kbira biżżejjed biex mhux biss fiha igħix hu mal-familja u jżomm il-falkuni, iżda biex ukoll jilqa' lill-kbarat meta jmorru għall-kaċċa, u aktarx jistrieħu fiha wara t-taħbit u l-ġiri fl-għelieqi, qabel ma jmorru lura lejn il-belt.

Dar oħra importanti fir-raħal, hi d-dar tal-**Bandolier** fi Pjazza Bandolieri r-Raħal t'Isfel.

Il-**Bandolier** kien dak il-bniedem inkarigat biex jaqra u jxandar mal-ħara il-bandi jew liġijiet li joħroġ il-ħakem jew il-Gran Mastru. Kien ikollu miegħu d-daqqaq tat-tambur, li bit-tambir tiegħu, jiġbor in-nies fil-wesgħa jew salib it-toroq biex jisimgħu l-Bandolier jaqra u jfisser it-tagħrif u liġijiet tal-Gvern.

Kemm huma l-irħula li llum jiffurmaw iż-Żejtun?

Kotba qodma u mappi antiki jsemmu dawn li ġejjin:

Bi Sqallin (ir-raħal t'isfel) aktarx imsejjaħ hekk għax kienu joqogħdu hemm ħafna sqallin. **Hal Dmikki** (ukoll fir-raħal t'Isfel). Dmikki hu t-tidwir tal-kunjom Dmik, illum magħruf bħala **Dimech. Hal Ġwann,** illum magħruf ukoll tat-Tablin. F'dan ir-raħal żgħir fiż-żmien ilu kien hemm il-knisja ta' San Ġwann, illum spiċċat għal kollox. Il-kwadru titulari jinstab ilum fil-Mużew tal-parroċċa.

Il-kelma **tablin** ġejja mill-kelma antika tabulin jew tambur. Jew l-art ta' din il-ħara kienet it-tambar għax kellha xi debgħien taħta jonkella igħixu fiha xi nies li kienu jagħmlu t-tnab[illegible] tad-dris.

Hal Bisbut (ir-raħal ta' fuq) Bisbut hu speċi ta' qasam li minnu isiru l-qfief.

Hal Ġilwi, bejn iż-Żejtun u Marsaxlokk. Ġilwa tfisser **festa reliġjuża,** Ġo Hal Ġilwi hemm fdal ta' tempju neolitiku. Aktarx li ġo dan it-tempju kienu jsiru ħafna "ċelebrazzjonijiet" u b'hekk ħadet l-isem din il-ħara.

Hal Tmiem (mhux tmin). Tmiem tfisser l-**aħħar, tarf. Hal Tmiem** kien it-tarf ta' l-abitazzjoni, l-aħħar raħal lejn il-Lvant.

Hal Għaxaq, illum parroċċa għalih, **Ħaż-Żabbar,** l-ewwel parroċċa li nfirdet miż-Żejtun, u **Marsaxlokk** l-aħħar parroċċa li ħadet l-indipendenza minn magħna.

Barra minn dawn, **Wied il-Għajn,** biċċa minn **San Ġorġ** ta' Birżebbuġa, biċċa mill-parroċċa ta' Hal Tarxien, u parti mill-Fgura kienu wkoll jagħmlu sehem mill-parroċċa ta' Santa Katarina.

(jissokta minn paġna 6)

Cordina Mons. fil-kapitlu tal-Kattidral.

Buhagiar Mons. fil-kapitlu tal-Kattidral.

Zammit Mikiel Anġ. Patri ta' għerf kbir Dumnikan.

Patri Pietru Kappuċċin. L-ewwel missjunarju li daħal fil-Brazil u dam hemm 30 sena.

Dun Ġużepp Spiteri ta' Ġanninu, Missjunarju fl-Afrika u Tunes.

Dun Duminik Pace ħalla ħafna fundazzjonijiet fil-parroċċa.

Dun Cirillo Formosa ġab id-dritt li l-kappillani jilbsu l-muzzetta.

Dun Alwiġ Camilleri li ħabrek u stinka biex fetaħ skola għat-tfal tal-poplu, meta ma kienx hawn skejjel. Illum joqgħodu fiha s-sorijiet ta' l-Ispirtu Santu.

Dun Bert Zarb, magħruf bħala Dun Miju li ġie xkubetjat mill-franċiżi ma' Dun Mikiel Xerri.

Dun Ġwann Farrugia li kien iħobb ferm l-istorja u għamel ħafna kixfiet arkeoloġiċi fl-inħawi taż-Żejtun.

Luqa Briffa patrijott u eroj ta' snin l-assedju 1565.

L-ISPORTS FIŻ-ŻEJTUN

Jisgħobbija ngħid li fiż-Żetjun ftit li xejn nagħtu każ ta' sport ieħor barra l-football. Hawn ħafna rħula oħra li jorganizzaw kważi kull xorta ta' sport, waqt li aħna fir-Raħal tagħna nistgħu ngħidu li għadna lura f'dak li hu sports in ġenerali.

Għalkemm fir-Raħal għandna ħafna każini, ftit huma dawk li jieħdu ħsieb l-isports bis-serjetà. Għandna lis-St. Catherine Musical Club li jorganizzaw iċ-championship tal-Biliards u s-snooker fir-raħal; u hawn ta' min isemmi li f'Mejju li għadda kellna lil N. Bonnici li rebaħ is-Snooker tal-Boys ta' Malta. Hawn ukoll il-Labour Party club li ta' kull sena, għal ħabta tal-Milied jorganizzaw Sports Festival b'logħob bħall-biliards, table-soccer, table-tennis, darts, chess.

Hawn ħafna sports ta' ġewwa li hu popolari, imma ftit issib min hu lest li jagħmel xi ħaġa biex dan l-isports ikun organizzat sewwa. Nieħdu d-darts u t-table-tennis. Dawn huma żewġ logħbiet sbieħ, imma m'għandniex Clubs biżżejjed li jieħdu ħsieb dawn il-logħbiet, biex tkun tista' ssir kompetizzjoni li tkun bejn il-Clubs tar-Raħal.

Mhux ħlief il-football. Dan hu l-isport l-aktar popolari. Fiż-Żejtun bħalissa għandna tlett Clubs tal-football, għalkemm ġie li kien hawn aktar ukoll. Għandna ż-Zejtun Corinthians, li jieħdu sehem fit-II Diviżjoni tal-MFA. Iż-Zejtun Albatross team tal-Amateurs imsieħeb fl-IASC, u ż-Zejtun Juventus, team ieħor tal-Amateurs li jilgħabu fil-MAFA. Dawn il-Clubs issa ilhom imwaqqfa għal żmien sewwa u dejjem taw kontribuzzjoni siewja lill-football fir-raħal tagħna. Il-Corinthians ilhom imwaqqfa mill-1944 u din is-sena taħbat il-25 sena mit-twaqqif tagħhom. Iż-Zejtun Juventus ilhom imwaqqfa mill-1958, għalkemm għamlu xi żmien mingħajr team, u l-Albatross twaqqfu fl-1960. Hawnhekk nappella lil dawn it-tlett clubs li jimxu id f'id għal ġid tal-football fiż-Żejtun.

Fl-aħħar ma nistax ma ninnotax b'dispjaċir li għalkemm il-football fiż-Żejtun għandu sisien sodi, għad ma għandniex ground fejn it-tfal tar-raħal ikunu jistgħu jilgħabu u jitħarrġu.

IL-PLAYERS ŻGĦAŻAGĦ

Il-ġejjieni tal-logħba tal-football fiż-Żejtun huwa ferm sabiħ. Iż-żgħażagħ Żwieten jidhru li huma promettenti u dan hemm x'jixhed it-team tal-Minors fil-Club taż-Żejtun Corinthians.

Għalkemm ħarsa lejn il-klassifika, issib lit-tfal Żwieten fil-qiegħ dan ma jagħtix stampa sewwa tal-fatti. Fiż-żewġ ħargiet li kellu t-team tat-tfal kellu żewġ telfiet, waħda kontra St. George's 1-3 u l-oħra kontra l-Melita 0-1. Dawn it-telfiet ġraw biss għal xi żbalji żgħar u magħhom x-xorti ħażina li ħakmet lit-team fiż-żewġ logħbiet. Is-sens ta' logħob fost il-players żgħażagħ Żwieten ħu ta' min jammirah u bi ftit spirtu kumbattiv ieħor għad naraw riżultati tajba ħafna li mhux biss itellgħu lit-team tal-Minors 'il fuq fil-klassifika, imma li jkunu wkoll ta' xhieda li jkollna players li għal quddiem għad jiswew ħafna lit-team tal-kbar.

KNEJJES FIŻ-ŻEJTUN LI MA GĦADHOMX JEŻISTU

IL-VIŻITAZZJONI TAL-MADONNA: Kienet ir-raħal t'isfel fir-rokna tal-Pjazza l-Ibjar kantuniera ma' triq il-Lvant. Aktarx li d-dar Nru. 27 Pjazza l-Ibjar hi parti minn din il-knisja.

★

SAN ĠWANN TA' TABLIN: Din il-knisja spiċċat għal kollox u jidhru biss xi biċċiet mill-pedamenti tagħha. Il-kwadru titulari jinstab fil-Mużew tal-knisja Parrokkjali.

★

SAN TUMAS TAR-RAMLA. Il-knisja spiċċat għal kollox. Kienet fil-għalqa fejn illum hemm in-niċċa ta' l-istess qaddis. Għadhom jidhru xi pedamenti fil-għalqa.

★

IL-KAPPELLA TA' SAN MARK U SAN ĠAKBU, li kienet tinfed mal-knisja ta' San Girgor. Għadu jidher biss minn ġol-korsija ta' San Girgor il-Bieb Gotiku li kien jagħti għaliha.

★

KAPPELLA oħra dedikata lill-istess qaddisin li kienet mibnija fiċ-ċimiteru ta' Santu Rokku. Ma għadu jidher xejn minnha.

REKLAMI

Dan il-ġurnal ma jkunx jista' jissokta joħroġ jekk ma jkunx mgħejjun mir-reklami. Għalhekk nitolbu lin-neguzjanti Żwieten u lis-sidien tal-ħwienet fir-raħal biex jagħtuna l-għajnuna bir-reklami tagħhom.

l-Editur.

RENDIKONT TA' ĠBIR U SPEJJEŻ FIL-KNISJA U FIL-PARISH HALL

ĠBIR

Frar—Lulju 1966	£31	10	0d.
Settembru 1966—Frar 1967	45	0	0
April 1967—Settembru 1967	118	0	0
Settembru 1967—Jannar 1968	100	0	0
Frar—Awissu 1968	162	10	0
Settembru 1968—Jannar 1969	187	12	0
Frar—Ġunju 1969	186	15	0
Lulju—Ottubru 1969	156	15	0
Total	£988	2	6d.

HRUĠ

Parti mill-ispejjeż tal-induratura: Kappella ta' San Pawl	£31	10	0d.
Żeba' u Xogħol tal-injam: Kappella Qalb ta' Ġesù	45	0	0
Irħam fit-taraġ tal-Parish Hall (parti)	300	0	0
Linef ecc. fl-Alexandria Hall	147	0	0
Makkinarju għat-tnaddif tal-knisja	200	0	0
Ħġieġ għall-kaxxa tal-Bradella ta' S. Katerina	23	0	0
Lampi ta' l-elettriku għall-faċċata tal-knisja	15	0	0
Diversi xogħlijiet strutturali fl-Alexandria Hall	227	0	0
Total	£988	10	0d.

Hruġ aktar mid-dħul: £0 7s. 6d.
Oct. 1969.

Dun Joe Abela
INKARIGAT.

National Press — Pietà.